

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА 3 1955 ГОДА ●

● NO.17 (3425) ●

● ЧАЦВЕР, 7 МАЯ, 2015

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Імёны ў летапісе Перамогі
Пра тое, што Перамогу нельга дзяліць па нацыянальнасцях, ішла размова на нядаўняй прэс-канферэнцыі ў Нацыянальным прэс-цэнтры **Стар. 2**

Выстаяць — і застацца людзьмі
Стар. 3

Хай квітнее Май!
Стар. 4

КАРЫСНЫ ДОСВЕД

Мужнасць у спадчыну

Напярэдадні Дня Перамогі ў Беларуска-казахстанскай вобласці прайшоў адкрыты ўрок “Дзеці вайны”

У нашай суполцы створаны лекторы па ваеннай тэматыцы. Пра вайну мы расказваем не толькі слухачам з беларускага класа, што працуе пры ДOME дружбы Усць-Каменагорска, але і навучэнцам школ. Каб цікава правесці адкрыты ўрок “Дзеці вайны”, настаўніца беларускай мовы і літаратуры Ніна Мікалаеўна Прышчэпчык прыцягнула вучняў школы-гімназіі №38. Як вядома, адчуць тое, што перажывалі ў вайну ветэраны, моладзі не заўсёды ўдаецца. А тут задумка была: няхай пра лёсы “дзеці вайны” раскажуць хлопчыкі і дзяўчынкі, хай пранікнуцца пачуццямі, якія перажылі нашы землякі-беларусы ў дзіцячым узросце. У праекце ўдзельнічалі вучні 5-х класаў Мацвей Сітнікаў, Аліна Закір’янава, Даша Чакурава і Паліна Шувалава. Вяла адкрыты ўрок Наталля Кузняцова, слухачка беларускага класа пры школе “Возрождение”. Такая школа, дарэчы, дзейнічае пры гарадскім аддзеле адукацыі, і дзякуючы ёй прадстаўнікі розных этнасаў, у тым ліку і беларусы, могуць вывучаць сваю мову, гісторыю, народныя звычэй, абрады.

Усе, пра каго гаварылі на ўроку ў ДOME дружбы, родам з Беларусі, і ўсіх іх вецер ваеннага і пасляваеннага лёсу адарваў ад Бацькаўшчыны, занёс у Казахстан. Пра іх была публікацыя ў нумары “Голасу Радзімы” за 30 красавіка. У памяць пра зямлю бацькоў, з якой давялося развітацца, фальклёрны гурт “Крынічка” пад акампанімент музычнага кіраўніка

Актыўныя ўдзельнікі адкрытага ўрока “Дзеці вайны” ў ДOME дружбы Усць-Каменагорска

Генадзя Кузьміна спяваў песні “Белый аист летит” і “Ой, Нёман...” (яна яшчэ называецца “Песня пра Нёман”). Маналог-ўспамін пра партызанскае дзяцінства Марата Прышчэпчыка прачытаў Мацвей Сітнікаў. Марат Віктаравіч размяняў ужо дзявяты дзясятка гадоў, але бадзёры і актыўны, запявала ў гурце. Пасля маналогу ён сам выйшаў на сцэну, вядучая ўручыла ветэрану кветкі, падарунак.

Пра перажытае Антанінай Шчэмер расказала Даша Чакурава. Беларуская-паэтка Раіса Лушчаева запісала вершамі яе ваенныя ўспаміны, і

калі прачытала — быў у зале гром апладысmentaў. Слёзы блішчалі на вачах гледачоў і калі “Крынічка” спявала своеасаблівы рэквіем пра вялікія страты беларусаў на вайне. Далей вершы, прысвечаныя яшчэ адной беларускай, Ніне Смелыц, чытала Паліна Шувалава. Усё жыццё Ніны Іванаўны звязана з музыкай, песняй. Яна, салістка гурта “Крынічка”, выканала песню гродзенскага кампазітара Марка Копы “Ты мне, мама, прабач”. А Ніне Прышчэпчык прысвячаўся маналог Аліны Закір’янавай.

Пад час адкрытага ўрока выкарыстоўваліся відэамаатэрыялы,

гучала песня “Сцяжыначка” ў выкананні трыа “Гармония”. На заканчэнне імпрэзы актывісты беларускай суполкі павіншавалі ўсіх з надыходзячым святам Перамогі, пажадалі ўсім мірнага, чыстага неба над галавой. І намесніца дырэктара школы “Возрождение” Гульжан Кудусава сказала цёплыя словы падзякі ўсім удзельнікам праекта за незабыўны ўрок памяці, уручыла вучням граматы.

Галіна Жампеісава, дачка беларускага партызана, старшыня Усходне-Казахстанскага беларускага этнакультурнага аб’яднання

ВЕСТКІ

Суровая праўда пра вайну

Іван Іванаў

Вядомая “Блакадная кніга”, якую стварылі сумесна беларус Аляксандр Адамовіч і піцёрскі пісьменнік Данііл Гранін, упершыню выдадзена ў Беларусі на рускай мове

Кніга пабачыла свет у выдавецтве “Мастацкая літаратура”. Пра тое, як яна стваралася, пра выключна важную ролю ў праекце пісьменніка Аляксандра Адамовіча мы расказвалі ў тэксце “Выпрабаванне праўдай” (9.04.2015). Тады ж пацікавіліся ў галоўнага рэдактара выдавецтва Віктара Шніпа: як ішла кніга да беларускага чытача? “Летась у Санкт-Пецярбурзе праходзіла кніжная выстава, пад час якой кіраўніцтва нашага выдавецтва вяло перамовы аб сумесных беларуска-піцёрскіх кніжных праектах, — раскажаў ён. — Згадалі пры тым і пра “Блакадную кнігу”. Калі мы паставілі яе ў выдавецкія планы, бібліятэкі зацікавіліся: тыраж, мяркуем, будзе запатрабаваны. Мы атрымалі дазвол на перавыданне кнігі ад Наталлі Адамовіч, дачкі пісьменніка, і Данііла Граніна, якому я званіў у Піцёр, таксама даў на тое згоду. Скажу нават: з радасцю пагадзіўся! Праўда, сказаў: хацела-ся б, каб кніга выйшла на беларускай мове. Мяркую, з часам так і будзе. Цяперашні тыраж — каля дзвюх тысяч экзэмпляраў”.

У беларускае выданне ўвайшлі і ўнікальныя блакадныя фотаздымкі, на выкарыстанне якіх, паводле слоў Віктара Шніпа, далі дазволы піцёрскія архівы. Важны момант: у прадмове да “Блакаднай кнігі” ўпершыню ў Беларусі выкладзена гісторыя яе стварэння. Тэкст паводле дзённікавых запісаў Аляксандра Адамовіча падрыхтавала ягоная дачка Наталля.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Шукаць — значыць помніць!

Зінаіда Ганчар

Ушанаванне памяці пра загінулых пры абароне Айчыны, як і захаванне памяці пра ахвяраў вайны ў Беларусі — гэта важная дзяржаўная справа

У балое пад Магілёвам пошукавікі нядаўна знайшлі збіты савецкі самалёт. Яго экіпаж меў заданне ў 1943-м бамбіць вакзал у Мінску, нанесці ўрон ворагу на чыгунцы. Калі вывучылі парэшткі

самалёта, удалося лепш зразумець, што адбылося ў той час, сталі вядомыя імёны загінулых членаў экіпажа, якія лічыліся прапалымі без вестак.

У Вялікай Айчыннай вайне ўдзельнічалі мільёны людзей, велізарнымі былі страты. Хто прапаў без вестак, той нібы выпаў з сілавога поля людскай памяці, яго з пэўнасцю не аднясеш ні да мёртвых, ні да жывых. А пры тым кожны салдат меў сваё імя, жыццё, сям’ю. Мы ведаем, як маці, родныя дзіцяці, а часам і працяг-

ваюць чакаць сыноў з фронту. Пажоўкля трохкутнікі з такой фармулёўкай па гэты час ёсць у многіх беларускіх сем’ях. І хоць усё глыбей пад пластамі часу грозныя гады, але памяць народная жыве. Мы памятаем пра герояў, ведаем іх імёны. Ганарымся імі. Памятаем і страшную цану Перамогі: мільёны забытых, загінулых ад бамбёжак, закатаваных у палоне і — зніклых без вестак...

Кажуць, вайна заканчаецца толькі тады, калі будзе пахаваны апошні загінулы на ёй

салдат. Для Беларусі гэтыя словы маюць асаблівы сэнс. Паводле розных крыніц, толькі ў гады Вялікай Айчыннай вайны людскія страты на тэрыторыі Беларусі (без уліку тых, хто не вярнуўся з прымусовых работ з Германіі) склалі больш за 3 мільёны чалавек. Акрамя таго, з франтоў Вялікай Айчыннай не вярнулася больш за 330 тысяч грамадзян, прызваных беларускімі ваенкаматамі ў Чырвоную Армію. Тысячы з іх па гэты час лічацца без вестак зніклымі. І наш абавязак

Знаходкі пошукавікаў на месцах баёў у Беларусі

перад памяццю пераможцаў — зрабіць усё магчымае, каб аднавіць справядлівасць, знайсці парэшткі, звесткі пра

ўсіх, хто загінуў, па магчымасці ўстанавіць іх імёны і пахаваць паводле народных традыцый. **→ Стар. 4**

РАЗАМ

Імёны ў летапісе Перамогі

Пра тое, што Перамогу нельга дзяліць па нацыянальнасцях, ішла размова на нядаўняй прэс-канферэнцыі ў Нацыянальным прэс-цэнтры

Кацярына Мядзведская

На пачатку мая ў Цэнтральным батанічным садзе НАН Беларусі з'явіліся новыя алеі і кветкавыя клумбы, пасаджаныя прадстаўнікамі розных нацыянальных супольнасцяў Беларусі: армянамі, украінцамі, цыганамі, карэйцамі, рускімі, грузінамі, тагарабашкірамі, малдаванамі. Пра гэта на прэс-канферэнцыі пад назвай "І памятае свет вырагаваны" казаў дырэктар Рэспубліканскага цэнтры нацыянальных культур Міхаіл Рыбакоў. Менавіта сумеснай акцыяй з Батсадам РЦНК адкрыў цыкл мерапрыемстваў, прысвечаных 70-годдзю Перамогі.

Безумоўна, Дзень Перамогі — знакавае свята для ўсяго народа Беларусі, у якім, паводле перапісу-2009, ёсць прадстаўнікі 140 нацыянальнасцяў. Людзі розных этнасаў і вераванняў адстойвалі сваё права на жыццё ў міры і згодзе ў партызанах, падполлі, на франтах разам. І гінулі разам, у тым ліку і на землях Беларусі. Тады, у ваенныя 40-я, абаронцы Айчыны не дзялілі вайну "па нацыянальнасцях": гэта былі вайна і перамога аднаго савецкага народа.

"Як сёння дзяліць Перамогу? — задаецца пытаннем старшыня Саюза беларускіх яўрэйскіх грамадскіх аб'яднанняў і абшчын Барыс Герстан. — Чыёй лічыць вайну, калі ў адной магіле пахаваны два Героі Савецкага Саюза: азербайджанец Газанфар Акпераў і дзяўчына-ўдмурдка Таццяна Барамзіна? Яны абодва змагаліся з ворагамі, загінулі і былі пахаваныя пад адным помнікам на беразе рэчкі Волмы, што пад Мінскам". Напэўна,

КАЦЯРЫНА МЯДЗВЕДСКАЯ

На пасадку кустоў і кветак у Батанічным садзе прадстаўнікі этнасуполак выйшлі як на свята

кожны пагодзіцца: для іх вайна была агульная. Як, зрэшты, для ўсіх народаў свету супраць фашызму. Згодны з калегам і старшыня Саюза палякаў на Беларусі Мечыслаў Лысы. І нагадвае: у 2008-м пад Баранавічамі, на месцы былога канцлагера Калдычэва, дзе ў вайну фашысты знішчылі дзясяткі тысяч людзей, прадстаўнікі польскай, яўрэйскай і цыганскай дыяспар Беларусі адкрылі помнік, каб пра трагедыю не забылі нашчадкі, каб жахі вайны не паўтарыліся.

Напярэдадні свята Перамогі актывісты нацыянальных супольнасцяў і моладзь прыносяць кветкі і

вянкі да магіл сваіх суайчыннікаў, аддаючы даніну памяці загінулым за мірнае жыццё. Шмат хто падключаецца да пошукавай працы, каб адшукаць дакументы, родзічаў воінаў сваёй нацыянальнасці, што пахаваны ў Беларусі. Актывісты этнасуполак і даглядаюць магілы супляменнікаў. Старшыня Грузінскага культурна-асветніцкага таварыства "Мамулі" Кахі Пакацшвілі расказваў: "На Гомельшчыне, у вёсцы Дуброва Светлагорскага раёна пахаваны Герой Савецкага Саюза Серго Чыгладзэ, і для нас ужо традыцыя: у Дзень Перамогі наведваць магілу супляменніка, каб

ушанаваць памяць героя". На мітынг памяці ў Дзень Перамогі ў Мінску, на мемарыяльным комплексе "Яма", узведзеным у памяць ахвяр генацыду, традыцыйна збіраюцца беларускія яўрэі. Усяго ж месцаў масавага знішчэння яўрэяў у Беларусі — сотні, і з 2004 года ўстаноўлена 86 памятных знакаў і помнікаў. Адкрыты яны ў Гарадзеі, Давыд-Гарадку, Баранавічах, Віцебску, Слуцку ды іншых месцах. Сёлета, па словах Барыса Герстана, запланавана адкрыццё яшчэ дзевяці такіх знакаў. А з 5 мая ў Мінскай бібліятэцы імя А. Пушкіна працуе выстава "Супраціўленне яўрэяў

Чэхаславакіі пад час Другой сусветнай вайны". Там жа прайшла прэзентацыя кнігі аб праведніках свету з Беларусі.

Газета "Голас Радзімы" расказвала пра цікавую справу: беларускія і армянскія навукоўцы сумесна пры падтрымцы армян Беларусі выдалі кнігу пра армян — Герояў Савецкага Саюза, што атрымалі высокае званне на тэрыторыі нашай краіны ("Армянскі акцэнт сяброўства", 17.06.2010). Цяпер рыхтуецца да выпуску кніга пра тых армян, хто загінуў у Беларусі. Па словах старшыні Мінскага гарадскога армянскага культурна-асветніцкага таварыства "Айстан" Георгія Егізарана, 9 Мая — свята для народаў былога Савецкага Саюза, у тым ліку і армянскага. "Вядома, што кіраўнікі некаторых краін адмовіліся сёлета ад удзелу ў Парадзе Перамогі ў Маскве, сталіцы краіны-правапераемніцы Савецкага Саюза, — адзначаў ён. — Аднак, як бы ні стараліся навагодні гісторыкі і палітыкі ў перапісанні гісторыі, факт застаецца фактам: свет вырагаваў ад карычневай чумы савецкі народ".

Радуе, што Беларусь — адна з тых краін, дзе шануюць памяць пра вайну, і моладзь з павагай ставіцца да подзвігаў дзядоў. Аднак яшчэ доўга будзе чуваць рэха страшэннай вайны. І яшчэ кажуць, што вайна не скончана, пакуль не пахаваны апошні салдат. Пра тое памятаюць у Беларусі: сістэмна вядуцца пошукавыя работы, праводзяцца перазахаванні воінаў, і ўсё новыя імёны герояў вяртаюцца з нябыту. І прозвішчы іх, незалежна ад нацыянальнасці, запісваюцца ў агульны летапіс Перамогі.

СЫНЫ АЙЧЫНЫ

Пад грыфам сакрэтнасці

Званне Героя Расіі за мужнасць і гераізм, праяўленыя ў гады Вялікай Айчыннай вайны, нашаму супляменніку з Валожыншчыны Аляксею Бацяну было прысвоена толькі ў маі 2007 года

Хто такі Аляксей Бацян? Калі коротка: савецкі разведчык, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, Герой Расіі. Ён з ліку тых людзей, якія ў пасляваенны час па родзе службы зусім не трапілі ў поле грамадскай увагі, больш таго: усяляк пазбягалі яе. Ды ўсё ж ветэран і ягоня подзвігі, прынесеныя ў вайну на алтар Перамогі, сёння ўшанаваны.

У Базе дадзеных пра славетных ураджэнцаў Беларусі і нашых супляменнікаў з іншых краін, якая створана і папаўняецца ў Інстытуце культуры Беларусі, ёсць такія звесткі. Аляксей Бацян нарадзіўся 10 лютага 1917 года ў сялянскай сям'і ў вёсцы Чартавічы — цяпер гэта Валожынскі раён Мінскай вобласці. Бацька ягоны быў кемлівым, прадрывальным селянінам, у пошука лепшай долі яшчэ халасцяком пабыў на заробках у Германіі ды Аргенціне. У сям'і асабліваю ўвагу надаваў адукацыі дзяцей. Сына Аляксея сам навучыў

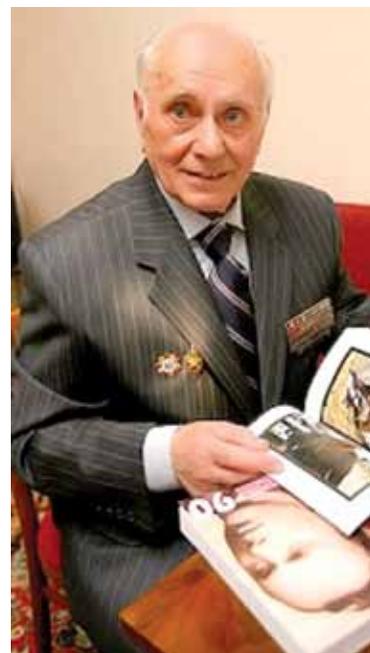
нямецкай мове і адправіў у польскую гімназію па добрую адукацыю.

У верасні 1939 года Аляксей Бацян, як і вядомы пісьменнік Янка Брыль ды тысячы іншых заходнебеларускіх мужчын, быў мабілізаваны ў польскае войска. Ён удзельнічаў у баях з немцамі, камандаваў разлікам зенітнай устаноўкі, якая збіла тры самалёты "Юнкерс". Пасля далучэння Заходняй Беларусі ў склад БССР некаторы час выкладаў у пачатковай школе, а ў 1940-м накіраваны па камсамольскай пуцёўцы на вучобу ў Вышэйшую разведшколу Народнага камісарыята ўнутраных спраў. У 1941-м залічаны ў склад элітнай Асобнай мотастралковай брыгады спецпрызначэння, якая падпарадкоўвалася 4-му ўпраўленню НКУС СССР пад кіраўніцтвам генералаў П. Судоплатава і Н. Эйцінгона. Упраўленне тое, сёння можна ўдакладніць, займалася дыверсіямі і разведперачыямі.

У 1942 годзе Аляксей Бацян быў накіраваны ў глыбокі тыл ворага, у заходнія раёны Украіны і Беларусі. У якасці памочніка капітана дзяржбяспекі займаўся арганізацыяй партызанскай базы ў лясах на памежжы (1943). Ён распрацаваў класічную вайсковую аперацыю разведвальна-дыверсійнай работы ў горадзе Оўруч

(яна была праведзена 9 верасня 1943 года), за што атрымаў ордэн Чырвонага Сцяга. У 44-м разам з ляснымі братамі з Арміі Людовай удзельнічаў у аперацыі па вызваленні польскіх падпольшчыкаў у горадзе Ілжа на тэрыторыі Польшчы. У студзені 45-га яму з папелінікамі ўдалося ліквідаваць склад боепрыпасаў у гарадку Новы Сонч, які лічыўся "ключом" да Кракава. У выніку той аперацыі быў вызвалены і вырагаваны ад разбурэння горад Кракаў, які фашысты планавалі ўзарваць. Так што ёсць падставы сцвярджаць: Аляксей Бацян — адзін з рэальных прататыпаў Маёра Віхра, героя аднайменнага фільма пра тую аперацыю.

Пасля вайны наш супляменнік праходзіў службу ў складзе 1-га Упраўлення (знешня разведка) Наркамата дзяржбяспекі СССР (з 1946-га — Міністэрства дзяржбяспекі СССР, з 1954-га — Камітэт дзяржбяспекі пры Савецкім Міністраў СССР). У 1983 годзе Аляксей Бацян у званні палкоўніка быў звольнены ў запас, але да 1989-га працаваў у органах КДБ СССР спецыялістам-кансультантам. Цяпер, паводле звестак з Базы дадзеных Інстытута культуры Беларусі, Аляксей Мікалаевіч жыве ў Маскве, ён ганаровы супрацоўнік дзяржбяспекі.

Герой Расіі Аляксей Бацян

Узнагароджаны ордэнам Мужнасці, двума ардэнамі Чырвонага Сцяга, ордэнам Айчыннай вайны I ступені, ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, польскім ордэнам Віртуці Мілітары (За воінскую доблесць), медалямі "За баявыя заслугі", "Партызану Айчыннай вайны" I ступені ды іншымі. А ў маі 2007 года за мужнасць і гераізм, праяўленыя ў гады Вялікай Айчыннай вайны, Аляксею Бацяну прысвоена высокае званне Героя Расіі.

Галіна Івуць, супрацоўніца Інстытута культуры Беларусі

ВЕСТКІ

Рарытэты з кнігасховішчаў

Іван Іванаў

Вялікі культурна-асветніцкі праект "Славім вялікі подзвігі!" рэалізаваны ў Нацыянальнай бібліятэцы

Праект, прысвечаны 70-й гадавіне Перамогі, уключае "Выставу ваеннага плаката" з фондаў бібліятэкі, фотавыставу "Вялікая Айчынная вайна ў здымках фотакарэспандэнта БелТА і ТАСС Уладзіміра Лупейкі" і выставу "Партызанскі і падпольны друк Беларусі". Да таго ж 5 мая ў бібліятэцы прэзентаваны інтэрнэт-праект "Памяць палаючых гадоў" і выданне "Моя вайна. Великая Отечественная война в фотографиях В.И. Аркашева".

Выстава "Партызанскі і падпольны друк Беларусі" разгорнута на 3-м паверсе, у Музеі кнігі. Як вядома, калекцыя падпольнага і партызанскага друку часоў Вялікай Айчыннай — адна з найбольш каштоўных частак фонду НББ. На выставе прадстаўлены ўнікальныя выданні: створаныя ў партызанскіх лагерах рукапісныя і машынапісныя часопісы, лістоўкі з заклікамі аказаць дапамогу партызанам, не выконваць загады і распараджэнні акупацыйных улад. Можна пабачыць і выпускі рэдкіх газет.

ЛЁСЫ

Выстаяць — і застацца людзьмі

Такі дэвіз жыцця ва ўрадженкі вёскі Рацькавічы Лагойскага раёна Вольгі Вітушкі, якая ў вайну страціла мужа, была партызанскай сувязной, а на пенсіі ў Ташкенце арганізавала хор “Катюша”

Першая сівая пасма валасоў, расказала мне ветэранка, з’явілася ў яе ў 1942-м, калі ў акупаваным Мінску ўбачыла пецярых павешаных партызан. А ў той час і яна была іх сувязной. Заспела вайна Вольгу Бакіноўскую (у дзявоцтве — Вітушка, родам з вёсцы Рацькавічы Лагойскага раёна Міншчыны) у горадзе Ашмяны, у Заходняй Беларусі. Там яна працавала разам з мужам, Станіславам Іосіфавічам Бакіноўскім, у райвыканкаме. З пачаткам вайны мужа накіравалі ў школу падрыўнікоў у Смаленск, а Вользе з малымі дзецьмі Генадзем і Ліліяй знайшоўся прытулак у Мінску. Іх пасялілі ў невялікім доме. Было страшна: вакол рваліся снарады, бомбы. “Горад палаў як свечка, — згадвае Вольга Фёдараўна. — Самалёты бамбілі горад з нямецкай дакладнасцю, праз аднолькавыя прамежкі часу”.

Колькі праседзела ў доме — не памятае, але ўнутраны голас аднойчы сказаў: “Бяжы!”. Схапіла дзяцей, па неастылых галавешках папаялішчаў прабіралася на ўскраіну, на вуліцу Крайнюю: там павінен быў жыць свёкар. Калі ж вярнулася на пяты дзень туды, дзе яе пасялілі, то ўбачыла замест дома вялізную варонку. Анічога з рэчаў, захопленых з Ашмян, не ацалела. І яшчэ не раз у вайну невядомы голас ратаваў яе ад гібелі.

Апускаючы падрабязнасці, скажам: у бядзе яна не склала рукі, не хавалася за спіны іншых. З 1942 года стала сувязной партызанскага атрада “За Савецкую Беларусь”, потым — атрада імя Молатава. Жыла ў Мінску па падробленых дакументах. Сястра мужа, якая працавала на хімфармзаводзе, прыносіла розныя лекі, у тым ліку і пеныцылін, якія Вольга дастаўляла партызанам. Штомесяц хадзіла пешшу за 50 кіламетраў да месца іх дыслакацыі. Медыкаменты прывязвалі бінтамі да тулава. На выпадок праверкі меўся фальшывы “аўсвайс” і дзіцячыя метрыкі, у сумцы — паштытыя ёю рэчы: нібыта для абмену на прадукты.

Аднойчы такое падарожжа ледзь не скончылася трагічна. Яе спыніў карны атрад, і вось-вось яе абшукваюць, а як выявяць лекі, то — прамы шлях у гестапа. І якраз у той момант карнікі атрымалі данясенне, што партызаны па падробленых накладных вывезлі цэлую машыну хлеба з пякарні. І маленькую далікатную жанчыну ворагі адпусцілі, а самі кінуліся ў пагоню за тымі, хто выкраў хлеб.

Неацэннай дапамогай для партызан стаў кулямёт “Максім”. “Пры адступленні нашых войскаў праз вёску Цівалі, — расказвае зямлячка, — у сажалцы ўтапілі кулямёт з боекамплектам, і тое заўважыў адзін хлопчык.

Вольга Бакіноўская са сваімі ўнучкамі і праўнучкамі. Ташкент, 1992 год

Потым раскажаў пра бачанае бацьку, а той — брату майму, Арсенію Вітушку. Па суседстве ў невялікай хаце жыла і наша сястра Надзея з сям’ёй: чацвёрта малых. І вось цёмнай ноччу выцягнулі кулямёт з сажалкі, схавалі ў хляве пад сенам. Познімі вечарамі знаходку чысцілі, змазвалі. Далі ведаць пра яе ў атрад. Прыбыў сувязны Крэза, аднак вывезці такі груз ён не мог: да мужчын немцы ставіліся з асаблівым падазрэннем. І вось падахвоцілася даставіць кулямёт у атрад Надзя. Пагрузілі на воз кулямёт, завалілі яго вялізнымі, з матрац, мяхамі з бульбай — і адправілі жанчыну ў дарогу...”

Потым Вольга Фёдараўна напісала пра той выключны

выпадак невялічкае апавяданне ў вершаванай форме. Ёсць у ім згадкі і пра босыя ногі смелай жанчыны, і вялізныя мяхі, і што везла Надзея смяротна небяспечны груз праз увесь горад, частуючы паставых яйкамі ды шпекам-салам. І давезла! Кулямёт саслужыў партызанам добрую службу. Пасля вызвалення Беларусі камісар атрада імя Молатава 2-й Мінскай брыгады Аляксей Іларыёнавіч Панамароў доўга ціснуў рукі сёстрам Вользе і Надзеі, казаў словы падзякі за бяспечны падарунак, які ўратаваў жыцці многіх партызан. А Вольга Фёдараўна пасля вызвалення Мінска аднаўляла Швейную фабрыку імя Крупскай, на якой да вайны працава-

ла швачкай-матарысткай, а потым і майстрам цэха. Тады збіралі абсталяванне, манціравалі яго і ўжо ў 46-м пусцілі першую лінію. Зарплату ж пачалі атрымліваць з таго дня, як наладзілі пашыў вайсковай бялізны.

У канцы 44-га Вольга Фёдараўна атрымала з фронту пахаронку: яе муж загінуў пры фарсіраванні ракі Одэр. Ішлі гады. Вольга Фёдараўна з дзецьмі пераехала спачатку ў Казахстан, падымаць цаліну, потым — ва Узбекістан. Працавала на Ташкенцкім трактарным заводзе, які стаў другім домам не толькі ёй, але і яе дзецям. Сын, Генадзь Бакіноўскі, 25 гадоў адпрацаваў на ім у гарачым цаху, а дачка Лілія Белазёрава больш за

3 мужам і дзецьмі. 1941 год

30 гадоў была інжынерам-тэхнолагам у аддзеле галоўнага механіка. Пасля выхаду на пенсію Вольга Галаванёва (другі раз выйшла замуж) з галавой акнулася ў грамадскую дзейнасць. Была першым старшынёй завадскога таварыства “Ветэран”, арганізатар і душа хору “Катюша”, якому ўжо 27 гадоў.

У памяці няма часу... Беларуска не лічыць сябе гераніяй. Гаворыць: “У вайну рызыкавалі жыццём дзеля Айчыны многія, і подзвігі здзяйснялі, пра якія, магчыма, ніколі ніхто не даведаецца. Многія гінулі за Радзіму — безыменнымі. І здраднікаў хапала... Выстаяць, застацца людзьмі, памятаць пра свой патрыятычны абавязак было вельмі няпроста. Асабліва ў варожым тыле. Аднак мы верылі, мы рызыкавалі галавой, і гатовы былі загінуць у імя адной вялікай мэты — перамогі над фашызмам. Таму мы і перамаглі”.

Гэтая мілая жанчына, поўная энергіі, і ў свае 97 гадоў сустракаецца з моладзю, бо ўпэўнена: абавязкова трэба, моладзь ведала, што такое сапраўдны патрыятызм, і якія сілы дае чалавеку светлая вера. На святы Вольга Фёдараўна надзявае медалі, якімі ўзнагароджана за вызваленне Беларусі, ёсць у яе і дзяржаўныя ўзнагароды Узбекістана.

Таццяна Навасёлава, член савета Беларускага культурнага цэнтру “Світанак”, г.Ташкент

ШТЫК І ПЯРО

Франтавік, паэт, журналіст

Аляксей Пысін прайшоў вайну сувязістам, удзельнічаў у баях на пяці франтах — і застаўся паэтам

Напрыканцы сакавіка былі 95-я ўгодкі Аляксея Пысіна, лаўрэата Дзяржпраміі імя Янкі Купалы, заслужанага работніка культуры Беларусі. Жыццёвыя дарогі сялянскага сына пачаліся на Магілёўшчыне, у вёсцы Высокі Барок Краснапольскага раёна. Першыя вершы пісаў вучнем мясцовай сямігодкі, тады ж даслаў допісы ў газеты. У 37-м, пасля Палужскай школы, вучыўся ў Мінскім Камуністычным інстытуце журналістыкі. У верасні 39-га яго, студэнта другога курса, накіравалі на працу ў горад

Бельск на Беласточчыне. Там і працаваў у газетах да 22 чэрвеня 1941 года. З першых дзён вайны — на фронце. Гвардыі радавы Пысін быў сувязістам, удзельнічаў у баях на пяці франтах. Два цяжкія раненні... Сярод медалёў і знакавы: “За адвагу”. Дзень перамогі сустрэў у Латвіі. Пасля працаваў у краснапольскай і чэрыкаўскай райгазетах, з 1973-га — супрацоўнік “Магілёўскай праўды”.

Якім памятаюць паэта-ветэрана твая, хто жыў, працаваў з ім побач? Цікавы чалавек, выдатны паэт. Быў шчырым, не царпеў хлусні, падхалімажу і заўсёды казаў праўду ў вочы. Да яго ішлі па праўду людзі, якія не знаходзілі яе ў высокіх кабінетах. І Пысін

Выстава кніг з вершамі паэта-франтавіка

дапамагаў, чым мог. Акрамя журналістыкі, была і напружаная паэтычная творчасць: выйшла больш за 20 кніг паэзіі. Яго творы перакладзены на рускую, украінскую ды іншыя мовы, на яго вершы напісаны песні. Вайна стала стрыжнем яго творчасці, матыў памяці,

“пабрацімства мёртвых і жывых” праходзіць праз лепшыя творы Аляксея Пысіна.

Ён сапраўдны майстар прыгожага пісьменства. Згадаем радкі: “Забыта многае ў жыцці/ З дарогі змецена і змыта./ Мне ў жыта хочацца ўвайсці/ Мне вечнасцю зда-

еца жыта”. Вядомыя крытыкі лічаць ягоную паэзію ўнікальнай, фундаментальнай з’явай літаратуры. Ён заняў пачэснае месца ў пантэоне славы побач з Аркадзем Куляшовым, Піменам Панчанкам, узяўся ў творчасці да ўзроўню Васіля Быкава, Канстанціна Сіманова, Аляксандра Твардоўскага. Пра свет пысінскай паэзіі гаварылі на імпрэзе “Мы свет нанова адкрывалі...” у ЦНБ імя Якуба Коласа НАН Беларусі, якая ладзілася сумесна з Дзяржмузеям літаратуры. Раіса Баравікова, Віктар Карамзаў, Кастусь Цвірка, Таццяна Хоміч, Іван Саверчанка адзначалі і чалавечнасць паэта, які заўсёды быў гатовы прыйсці на дапамогу іншым.

Аляксей Пысін

Ён не нашмат перажыў сваё 60-годдзе: здало сэрца. Як заповіт і наказ нашчадкам гучаць радкі Аляксея Пысіна: “Пойдзем не ад людзей — да людзей./ Мы радкі пакідаем жывымі./ І паслужаць яны сувязнымі/ Нашых дум і сумленнах надзей”. У паэта шмат вершаў, якія хочацца зрабіць сваім душэўным набыткам. Такія паэты не паміраюць...

Лідзія Шагойка, супрацоўніца Музея літаратуры

ЭСТАФЕТА ПАКАЛЕННЯЎ

Хай квітнее Май!

Сотні святочных бутаньерак раздалі жыхарам краіны актывісты Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі напярэдадні 70-годдзя Перамогі пад час акацыі “Кветкі Вялікай Перамогі”

Рыгор Арэшка

Пра тое, што па краіне пачаліся такія акцыі, СМІ паведамлялі напрыканцы красавіка. У прыватнасці, прэс-сакратар Мінскай гарадской арганізацыі БРСМ Надзея Нікалаева расказала журналістам, што флэш-акцыі — толькі частка мерапрыемстваў рэспубліканскага патрыятычнага праекта “Кветкі Вялікай Перамогі”. Адна з іх адбылася каля галоўнага корпуса Беларускага дзяржуніверсітэта. “Актывісты БРСМ сталіцы напярэдадні Дня Перамогі раздавалі прахожым святочныя бутаньеркі з яблыневага квету і чырвона-зялёнай стужкі, запрашаючы іх такім чынам далучыцца да патрыятычнай акцыі”, — сказала Надзея. На месцы правядзення акцыі была арганізавана інтэрактыўная пляцоўка “Акварым”: кожнаму, хто пажадае, валанцёры малявалі на руцэ сімвал акцыі. А бліжэй да Дня Перамогі валанцёры БРСМ ладзяць у месцах масавых гулянняў, гандлёвых цэнтрах своеасаблівыя інфацэнтры, расказваць пра акцыю і раздаюць бутаньеркі.

Яшчэ адна цікавая справа — маладзёжны агітцяннік “Кветкі Вялікай Перамогі”, які заязджаў у многія гарады, спыняўся і на невялікіх станцыях

Маладзёжны агітпоезд “Кветкі Вялікай Перамогі” — гэта пазнавальнае падарожжа ў мінулае

у месцах, дзе праходзілі баі за вызваленне Беларусі. Першым з абласных цэнтраў на маршруце быў Гомель: горад, як вядома, быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у канцы лістапада 1943-га. І першыя кветкі Перамогі агітцяннік прывёз

тамтэйшым ветэранам. Далей — Віцебск, Гродна, Магілёў... Агітцяннік з 7 вагонаў — па колькасці пасляваенных дзесяцігоддзяў — сустракалі дзеці, моладзь, ветэраны. У госці прыязджалі актывісты БРСМ, творчая моладзь, прадстаўнікі Узброеных

Сіл, МУС, МНС, зоркі беларускай эстрады. Маладыя людзі, адзетыя па модзе ваенных 40-х, ладзілі перформансы, арт-аб’екты, прысвечаныя пасляваенным дням. Асабліваю цікавасць выклікаў вагон-музей з “ваеннымі” экспанатамі, тэхнікай.

ДАНИНА ПАВАГІ

Тэатральны падарунак ветэранам

Акцёры Нацыянальнага акадэмічнага драмтэатра імя Максіма Горкага да юбілею Вялікай Перамогі падрыхтавалі арыгінальную канцэртную праграму “Поле памяці”

У Рускім тэатры з павагай ставяцца да ваеннай тэматыкі, рэалізуюць да юбілеяў Перамогі адметныя праекты. Напрыклад, спектакль “Знак бяды” паводле апавесці Васіля Быкава ў 1985-м паставіў Валерый Маслюк. “Вяршыняй творчасці Вольгі Клебановіч стала роля Сцепаніды”, — сцвярджаюць тэатразнаўцы. Артыстка, як і яе партнёр па спектаклі Аляксандр Ткачонак (ён выконваў ролю Петрака), стала ў 1986-м лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР. А напярэдадні 70-й гадавіны Перамогі рэжысёр-пастаноўшчык Валянціна Еранькова і музычны кіраўнік, кампазітар Аляксей Еранькоў паставілі тэматычную канцэртную праграму. У яе ўвайшлі ўрыўкі са спектакляў пра вайну, адпаведныя музычныя кампазіцыі з рэпертуару Уладзіміра Мулявіна, вершы і песні. У праграме ўдзельнічалі пераважна маладыя артысты тэатра.

Стваральнікі праграмы казалі: гэта падарунак ветэранам, даніна памяці і павагі ўсім, хто змагаўся за Перамогі. У фазе можна было паглядзець фотаздымкі ваенных гадоў, лісты і тэлеграмы салдат. У двары тэатра гасцей частавалі кашай, прыгатаванай на палявой кухні.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Шукаць — значыць помніць!

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Пошукавая праца вядзецца даўно, хоць дату зараджэння такога руху мне знайсці не ўдалося. Адным з першых, яшчэ ў 50-я гады, пачаў пошукі герояў абароны Брэсцкай крэпасці рускі пісьменнік Сяргей Смірноў. Дарэчы, мала хто з маладзейшых ведае: дзень 9 Мая стаў святочным толькі ў 1965-м, праз 20 гадоў пасля Перамогі. І дабіўся гэтага Сяргей Смірноў. Яго нарысы, кнігі, прысвечаныя падзвігам савецкіх воінаў, а таксама выступы ў друку, па радыё і тэлебачанні выклікалі масавы рух па вышукі невядомых герояў. Суполкі, пошукавыя атрады ствараліся па ўсім Савецкім Саюзе. Школьнікі, студэнты, навучэнцы вучылішчаў у суправаджэнні педагогаў, энтузіястаў, ветэранаў вайны рабілі паходы па месцах баявой славы, абследавалі іх, хавалі непахаваныя парэшткі загінулых воінаў. Яны ж шукалі дакументы ў архівах і аднаўлялі імёны зніклых салдат і афіцэраў. Дзякуючы ім тысячы імёнаў загінулых вярнуліся з нябыту. Часам, аднак, члены такіх грамадскіх пошукавых атрадаў забывалі пра небяспеку пры раскопках на месцах бітваў. Былі выпадкі, калі ў пагоні за “артэфактамі” вайны гінулі людзі.

Ужо ў незалежнай Беларусі пошукавая справа была пастаўлена на дзяржаўную аснову. 21 снежня 1992

года пры Савеце Міністраў стварылі Упраўленне па ўвекавечанні памяці абаронцаў Айчыны і ахвяр вайны. Пазней Указам Прэзідэнта кіраванне гэтымі справамі было перададзена Міністэрству абароны, там сфармаваны 52-гі асобны спецыялізаваны пошукавы батальён. Адзін з кірункаў работы Упраўлення — арганізацыя дзейнасці па правядзенні пошукавых работ. “За перыяд з 1995 па 2014 гады падраздзяленнямі батальёна эксгумаваныя і перададзеныя ў мясцовыя выканаўчыя і распарадчыя органы для перапахавання парэшткі 25.836 загінулых абаронцаў Айчыны і ахвяр вайны, — расказаў вядучы спецыяліст Упраўлення Аляксандр Лугін. — З іх 14.797 — байцы Чырвонай арміі, 4.058 — ваеннаслужачыя Рускай арміі перыяду Першай сусветнай вайны, 6.712 ахвяр вайны, 111 удзельнікаў супраціўлення. Устаноўлены імёны 2.427 з іх. Выяўлена 185 адзінак стралковай зброі, 5.119 выбухованебяспечных прадметаў, 26.926 патронаў, 560 медальёнаў, 52 узнагароды”.

Спецыялісты Упраўлення стварылі і вядуць аўтаматызаваны банк даных “Кніга памяці Рэспублікі Беларусь”. Па словах А. Лугіна, цяпер на дзяржуліку ў Беларусі стаяць 7.390 ваенных пахаванняў розных гістарычных перыядаў, у якіх пахавана больш за 2.236.600

Байцы пошукавага спецбатальёна за работай

загінулых. Звесткі пра 485.043 вядомыя і ўнесены ў пашпарты ваенных пахаванняў і аўтаматызаваны банк даных, па гэты час лічацца невядомымі 1.751.623 пахаваных. Важна, што пасля развалу Савецкага Саюза народы постсавецкіх дзяржаў, як і многіх іншых краін свету, сёння не дзеляць салдат вайны на сваіх і чужых. Вайна заўсёды і для ўсіх — трагедыя: незалежна ад боку фронту, у кожную сям’ю яна нясе гора. Таму і супрацоўнічаюць пошукавыя атрады Беларусі з падобнымі структурамі іншых краін і рэспублік.

Так, у 2014-м байцы 52-га батальёна Узброеных Сіл Беларусі

сумесна з расійскімі пошукавымі грамадскімі аб’яднаннямі з Ніжагародскай, Пензенскай, Чэлябінскай, Смаленскай абласцей і Татарстана правялі палявыя пошукавыя работы ў Віцебскім, Слоніміскім, Рагачоўскім, Чавускім раёнах краіны. У ходзе работ, расказаў А. Лугін, эксгумаваны парэшткі 90 байцоў РСЧА і 6 ахвяраў вайны. Устаноўлены звесткі пра 5 з іх. Выяўлены 5 адзінак стралковай і 8 фрагментаў іншай зброі, 3.029 патронаў, 267 выбухованебяспечных прадметаў, 9 медальёнаў, 166 іншых прадметаў. Сёлета запланаваны сумесныя палявыя пошукавыя работы з шасцю грамадскімі суполкамі Расіі і

90-м асобным спецыяльным пошукавым батальёнам Узброеных Сіл Расіі.

Пошукі без вестак зніклых і ўвекавечанне памяці пра вайну — працэс доўгі, працаёмкі. Гэта вельмі патрэбная, дзяржаўнай важнасці справа. Бо па гэты час нехта шукае адказ на пытанне: дзе пахаваны мой дзед, бацька, брат? Пошукі важныя для ваенных гісторыкаў, якія спрабуюць падлічыць: колькі ж яшчэ магіл невядомых салдат ёсць у месцах бітваў? Заслугоўвае ўдзячнасці і павагі праца пошукавікаў, неаб’якавых людзей, якія шмат робяць па ўшанаванні памяці пра загінулых. І гэта — прыклад сапраўднага патрыятызму для моладзі. Сёння, дарэчы, удзельнікамі пошукавых экспедыцый часта становяцца школьнікі, студэнты. Можна не спадзявацца: з хлопцаў, што хоць раз быў на раскопках месцаў баёў, хто дакрануўся да жахаў вайны і смерці, вырастуць прыстойныя людзі. У іх і думкі не будзе пра тое, а ці варта было абараняць нашу зямлю ад ворага. Яны будуць памятаць пра тых, хто ішоў на смерць, гінуў у баях за Бацькаўшчыну. Мяркую, праішоўшы “школу памяці”, маладыя людзі пачнуць больш шанаваць сваё жыццё, жыцці іншых. І мне хочацца верыць, што будучыя пакаленні беларусаў будуць ужываць гэтае страшнае, чорнае слова “вайна” толькі ў мінулым часе.